

Pojęcia kluczowe: *adwokat, obrońca, etyka adwokacka, adwokatura, ustrój adwokatury*

Historia adwokatury

Krzysztof Żochowski

ZADANIE ADWOKATURY WEDŁUG EUGENIUSZA WAŚKOWSKIEGO

Toczące się dyskusje w adwokaturze i o adwokaturze skupiają się głównie na aktualnych problemach. Autor przypomina pracę Eugeniusza Waśkowskiego *Zadanie adwokatury i Zasady etyki adwokackiej*, aby uczynić z niej przyczynek do uzupełnienia i pogłębienia tych dysput. Autor chce skłonić uczestników wskazanych debat do zastanowienia się nad diagnozą postawioną przez E. Waśkowskiego i proponowanymi przez niego rozwiązaniami, a przede wszystkim poddać pod uwagę odnoszące się do istoty sprawy pytania – jakie jest zadanie adwokatury, komu ma służyć adwokatura i jak ma służyć adwokatura (o zasady etyki).

Spostrzeżenia E. Waśkowskiego co do ryzyka, że adwokat wykorzysta swą wiedzę i umiejętności niewłaściwie, są nadal cytowane. Jakkolwiek zaproponowane przez niego rozwiązanie wydaje się idealistyczne, to jednak jego obserwacje i diagnoza zachowały w znacznej mierze aktualność. Również postrzeżenie zadania adwokatury przez Waśkowskiego koresponduje z aktualnymi poglądami, to jednak idzie znacznie dalej – widzi on bowiem w adwokaturze swoistego „pełnomocnika społeczeństwa”. Proponowane przez niego ustrój adwokatury oraz zasady etyki adwokackiej mogą stać się punktem wyjścia do dyskusji i wypracowania postulatów *de lege ferenda* odpowiadających aktualnym wyzwaniom stojącym przed adwokaturą.

Przynajmniej wśród adwokatów nikt nie kwestionuje szczególnej roli społecznej adwokatury¹, podkreślanej też konsekwentnie przez ustawodawcę.

„Adwokatura powołana jest do udzielania pomocy prawnej, współdziałania w ochronie praw i wolności obywatelskich oraz w kształtowaniu i stosowaniu prawa”².

„Zadaniem samorządu zawodowego adwokatury jest: czuwanie nad należytym wykonywaniem przez adwokatów jej ustawowych zadań, zapewnienie jej właściwej postawy społecznej, wysokiego poziomu etycznego i stałego podnoszenia kwalifikacji zawodowych, sprawowanie kontroli nad ścisłym przestrzeganiem przepi-

sów o wykonywaniu zawodu adwokata”³.

„Adwokatura współdziała z sądami i innymi władzami w ochronie porządku prawnego Polski Ludowej i powołana jest do udzielania pomocy prawnej zgodnie z prawem i interesem mas pracujących”⁴.

„Adwokat jest powołany do obrony prawa i słuszności; powinien obowiązki swego zawodu spełniać sumiennie i gorliwie, mając na względzie dobro Państwa; dla sądów, urzędów i organów adwokatury mieć poszanowanie, strzec powagi i godności stanu, kierując się zasadami honoru i koleżeństwa”⁵.

„Adwokat winien być rzecznikiem prawa i słuszności, obowiązki swego zawodu spełniać sumiennie i gorliwie, mając na względzie dobro Państwa, okazywać poszanowanie dla sądów, urzędów oraz organów adwokatury, przestrzegać zasad honoru i koleżeństwa tudzież strzec powagi i godności adwokatury”⁶.

„Adwokat winien być rzecznikiem prawa i słuszności. Winien poświęcić się obowiązkom swym z całą gorliwością i sumiennością, mając na względzie dobro publiczne, okazywać poszanowanie i posłuch dla sądów, urzędów i organów Palestry, przestrzegać zasad koleżeństwa, strzec nawet w życiu prywatnym powagi swego stanu

¹ Uchwała nr 110/2021 Naczelnej Rady Adwokackiej z 28.01.2021 r. w sprawie projektu Zbioru zasad etyki adwokackiej i godności zawodu, <https://www.adwokatura.pl/z-zy-cia-nra/nra-przyjela-projekt-kodeksu-etyki-adwokackiej/>, (dostęp: 22.05.2022 r.). Zob. uchwały Nr 22, 26 i 28 Krajowego Zjazdu Adwokatury z 26.11.2016 r. („Palestra” 2016/12, s. 23 oraz 29–33); M. Koźuch, *Czy w nowym projekcie Zbioru zasad etyki adwokackiej i godności zawodu wszystko po staremu?*, „Palestra” 2021/5, s. 114–119; T. Cyrol, *Ocena społeczna zasad etyki adwokackiej*, „Palestra” 2021/5, s. 120–129; M. Koźuch, *Zaufanie w zasadach kodeksu etyki*, „Palestra” 2021/9, s. 106–111. Zob. wniosek grupy posłów na sejm o zbadanie zgodności art. 38 ustawy z 26.05.1982 r. – Prawo o adwokaturze (Dz.U. z 2017 r. poz. 2368) z art. 17 ust. 1, art. 20 w zw. z art. 22 oraz z art. 65 ust. 1 w zw. z art. 58 ust. 1 i w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP (Dz.U. z 1997 r. nr 78 poz. 483) – sprawie nadano sygnaturę K 6/22, <https://trybunal.gov.pl/sprawy-w-trybunale/katalog/k-6-22> (dostęp: 22.05.2022 r.).

² Art. 1 ust. 1 ustawy z 26.05.1982 r. – Prawo o adwokaturze (Dz.U. z 1982 r. nr 16 poz. 124).

³ Art. 1 ust. 2 ustawy z 19.12.1963 r. o ustroju adwokatury (Dz.U. z 1963 r. nr 57 poz. 309).

⁴ Art. 2 ustawy z 27.06.1950 r. o ustroju adwokatury (Dz.U. z 1950 r. nr 30 poz. 275).

⁵ Art. 67 ustawy z 4.05.1938 r. – Prawo o ustroju adwokatury (Dz.U. z 1938 r. nr 33 poz. 289).

⁶ Art. 15 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 7.10.1932 r. – Prawo o ustroju adwokatury (Dz.U. z 1932 r. nr 86 poz. 733)

i zachowywać się zgodnie z wymaganiami honoru i przyzwoitości⁷.

Jednak niekorelujące z tym oceny społeczne zawodu adwokata⁸ powinny skłonić do głębszej refleksji. W tym też kontekście warte szerszego przytoczenia i przypomnienia są rozważania wybitnego polskiego i rosyjskiego⁹ jurysty Eugeniusza Waśkowskiego o *Zadaniu adwokatury i Zasadach etyki adwokackiej*¹⁰. Obecny ustroj adwo-

katury i zasady etyki adwokackiej kształtowały się ewolucyjnie od okresu przedwojennego. Przedmiotem rozważań są aktualne reguły oraz kierunek i sposób ich zmian – okoliczności te w pewien sposób ograniczają dyskusję. W mojej opinii przywołane w dalszej części artykułu poglądy E. Waśkowskiego mogą zachęcić do ogólniejszego spojrzenia na adwokaturę. Na marginesie wskazać też należy, że Waśkowski rozważał również, niewątpliwie nadal ważne, zagadnienie ustroju sądów i zasad powoływania sędziów¹¹.

Zadanie adwokatury i Zasady etyki adwokackiej stanowi kontynuację poglądów uczonego z okresu jego działalności przed I wojną światową w Imperium Rosyjskim¹². Rozważania te są bogatsze przez to, że autor ten swoje

⁷ Art. 4 dekretu w przedmiocie statutu tymczasowego Palestry Państwa Polskiego (Dziennik Praw Państwa Polskiego z 1918 r. nr 22 poz. 75).

⁸ Zob. H. Domański, Z. Sawiński, K.M. Słomczyński, *Prestiż zawodów w obliczu zmian społecznych: 1958–2008*, „Studia Socjologiczne” 2010/4 (199); *Komunikat z badań nr BS/164/2013 – Prestiż zawodów*, Warszawa 2013; *Komunikat z badań nr 157/2019 – Które zawody považamy?*, grudzień 2019.

⁹ Д. Буланова, Евгений Владимирович Васьяковский – от Императорского Новороссийского университета до Вильнюсского университета [D. Bułanowa, Jewgienij Władimirowicz Was'kowskij – od Imperatorskiego Noworosyjskiego uniwersytetu do Wilniusskiego uniwersytetu] (w:) *Wybitni polscy i rosyjscy cywiliści*, red. L. Moskwa, Poznań 2015, s. 219–229; Г. Серёдкина, *Научный вклад в российскую цивилистику Васьяковского Е.В.* [G. Sieriodkina, *Naucznyj wkład w rosyjskuju ciwilitiku Was'kowskiego E.W.*] (w:) *Wybitni polscy i rosyjscy...*, s. 231–240. Ubolewać tylko można nad faktem, że dotychczas nie przetłumaczono prac E. Waśkowskiego napisanych w języku rosyjskim; zwłaszcza że prace wydane w języku polskim zostały zebrane i przetłumaczone na język rosyjski – Васьяковский Е.В., *Избранные работы польского периода: сборник научных трудов / E.W. Was'kowskij; отв. ред. и сост. Ю.В. Тай.* – Москва 2016 [Was'kowskij E.W., *Izbrannyje raboty polskogo pierioda: sbornik naucznych trudow / E.W. Was'kowskij; отв. ред. i sost. J.W. Taj.* – Moskwa 2016].

¹⁰ E. Waśkowski, *Zadanie i znaczenie adwokatury*, „Palestra” 1932/3–10, s. 90–100; E. Waśkowski, *Zasady etyki adwokackiej*, „Palestra”

1933/1–2, s. 1–21; *Kronika*, „Rocznik Prawniczy Wileński” 1935, s. 429–430.

¹¹ E. Waśkowski, *Niezawisłość sądu i jej gwarancje* (z powodu projektu ustawy o ustroju sądów zwyyczajnych), „Gazeta Sądowa Warszawska” (dalej GSW) 1924/30, s. 453–458; E. Waśkowski, *Kolegialność czy jednoosobowość*, GSW 1924/36, s. 549–553; E. Waśkowski, *Nieusuwalność sędziów i jej granice*, GSW 1924/39, s. 597–600; E. Waśkowski, *O sposobach powoływania na urzędy sędziowskie*, GSW 1924/42, s. 645–648; E. Waśkowski, *O sposobach powoływania na urzędy sędziowskie (Dokończenie)*, GSW 1924/43, s. 661–664. E. Waśkowski, *System procesu cywilnego. Wstęp teoretyczny. Zasady racjonalnego ustroju sądów i procesu cywilnego*, Wilno 1932, s. 1–96.

¹² Zob. A. Redzik, *Eugeniusz Waśkowski (1866–1942). W siedemdziesięciolecie śmierci wybitnego uczonego i adwokata*, „Palestra” 2012/9–10, s. 255–267. Wersja skrócona i poprawiona – ma zostać opublikowana; A. Redzik, *Poczet jurystów i ekonomistów (6): Eugeniusz Waśkowski (1866–1942)*, „Głos Prawa” 2021/1 (<https://glosprawa.pl/artukul-216/poczet-jurystow->

przemyslenia formułował w oparciu o doświadczenie dwóch systemów prawnych, z licznymi odwołaniami do literatury i praktyki państw zachodnich¹³. Tekst *Zadania adwokatury i Zasad etyki adwokackiej* ukazał się najpierw w formie artykułów opublikowanych w „Palestrze”¹⁴. Miało to miejsce wprawdzie po opublikowaniu przez Komisję Kodyfikacyjną projektu ustawy o urządzeniu adwokatury¹⁵ i przed wydaniem rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 7.10.1932 r. – Prawo o ustroju adwokatury¹⁶. Jednak Waśkowski nie odwoływał się wprost do przedmiotowego aktu prawnego,

nie wypowiedział się też w numerze 10–11 „Palestry” z 1931 r., krytykującym rządowy projekt ustawy – który doprowadził do wycofania projektu rządowego z Sejmu¹⁷.

Zdzisław Krzemiński określa opublikowanie artykułu E. Waśkowskiego *Zadanie i znaczenie adwokatury*¹⁸ „wielce znaczącym wydarzeniem w latach 30. XX wieku”¹⁹. Autor ten jednak tylko ogólnikowo odnosi się do pracy E. Waśkowskiego²⁰. E. Waśkowski nadał swym rozważaniom charakter abstrakcyjny, przez co zachowują one swoją aktualność. Wskazane artykuły zebrane w pracę pt. *Zadanie adwokatury i Zasady etyki adwokackiej*²¹ stanowią kontynuację poglądów autora sprzed I wojny światowej, zawartych w rosyjskojęzycznych pracach: dwutomowej *Organizacji adwokatury*²² oraz w *Podstawowych pytaniach etyki adwokackiej*²³.

i-ekonomistow-6-eugeniusz-waskowski-1866-1942 (dostęp: 12.06.2022 r.).

E. Waśkowski nie doczekał się swojego miejsca w K. Pol, *Poczet prawników polskich XIX–XX*, Warszawa 2011.

¹³ Imperium Rosyjskiego i II RP. Profesjonalni pełnomocnicy działali w Rosji co najmniej od XV wieku, to jednak adwokatura jako instytucja służąca pomocą prawną ludności pojawiła się dopiero wskutek reform Aleksandra II – 24.11.1864 r. Powołano też 25.05.1874 r. „adwokatę prywatną” mającą być instytucją tymczasową, istniejącą do czasu skompletowania list adwokackich. Uzyskanie tego tytułu wymagało jedynie złożenia egzaminu z praktycznej znajomości prawa oraz uiszczenia corocznie opłaty, bez konieczności posiadania wykształcenia prawniczego (Ю.И. Стецовский, *Становление адвокатуры в России* [J.I. Stiecowskij, *Stanowienie adwokatury w Rosji*], Moskwa 2010, s. 17–26; S. Car, *Stan Adwokatury w Królestwie Polskiem*, Warszawa 1915).

¹⁴ E. Waśkowski, *Zadanie i znaczenie...*, s. 90–100; E. Waśkowski, *Zasady etyki...*, s. 1–21.

¹⁵ *Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej. Sekcja postępowania cywilnego*, t. 1, z. 4, Warszawa 1928.

¹⁶ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 7.10.1932 r. – Prawo o ustroju adwokatury (Dz.U. z 1932 nr 86 poz. 733).

¹⁷ Z. Krzemiński, *Kartki z dziejów warszawskiej adwokatury*, Warszawa 2008, s. 67.

¹⁸ E. Waśkowski, *Zadanie i znaczenie...*, s. 90–100.

¹⁹ Z. Krzemiński, *Kartki z dziejów...*, s. 67–68.

²⁰ Z. Krzemiński, *Kartki z dziejów...*, s. 67.

²¹ E. Waśkowski, *Zadanie adwokatury i Zasady...*, s. 34.

²² E. Васковскій, *Организация адвокатуры: Историко-догматическое исследование. В 2 частях*. [E. Was'kowskij, *Organizacija adwokatury: Istoriko-dogmaticzeskije issledowanije. W 2 czastjach*], Sankt-Pietierburg 1893.

²³ E. Васковскій, *Основные вопросы адвокатской этики* [E. Was'kowskij, *Osnownyje waprosoy adwokatskoj etiki*], Sankt-Pietierburg 1895; ponadto E. Васковскій, *Будущее русской адвокатуры: К вопросу о предстоящей реформе* [E. Was'kowskij, *Buduszczieje ruszkoj adwokatury: K woprosu o priedstojaszcziej rieformie*], Sankt-Pietierburg 1893 oraz artykułów: E. Васковскій, *О разборчивости при принятии дел к защите*, [E. Was'kowskij, *O razborczivosti pri priniatii*

1. ORGANIZACJA ADWOKATURY

Współczesny polski historyk prawa uważa, że praca E. Waškowskiego pt. *Organizacja adwokatury* była i jest nadal „najgruntowniejszym opracowaniem na temat adwokatury” w literaturze rosyjskiej i polskiej²⁴. Może być zastanawiające, że E. Waškowski był od 1928 r. członkiem Komisji Kodyfikacyjnej²⁵ – Sekcji Postępowania Cywilnego²⁶, której prezes J.J. Litauer był referentem głównym projektu ustawy o adwokaturze²⁷. Brak jest jednak informacji, aby E. Waškowski brał jakkolwiek udział w opracowaniu projektu ustawy o urządzeniu adwokatury powstałego w Komisji Kodyfikacyjnej²⁸. Kwestię tę można wyjaśnić,

jak się wydaje, przez zestawienie dat, albowiem E. Waškowski przybył do Polski najprawdopodobniej dopiero w 1924 r.²⁹ i członkiem Komisji Kodyfikacyjnej został w 1928 r., a J.J. Litauer już pod koniec 1925 r. został wyznaczony do przygotowania jednolitej dla całego kraju ordynacji adwokackiej³⁰. Wybór ten można zrozumieć, J.J. Litauer brał bowiem udział – przewodnicząc komisji Delegacji adwokatury warszawskiej – w przygotowaniu projektu³¹, który stał się podstawą do wydania w 1918 r. Statutu tymczasowego Palestry Państwa Polskiego³².

W 1930 r. Adam Bobkowski wskazał potencjalnie ogromny wkład, jaki E. Waškowski mógłby wnieść do projektu ustawy o ustroju adwokatury. Zdaniem Bobkowskiego Waškowski był specjalistą w zakresie podstawowych zagadnień dla określenia, czym ma być adwokatura³³. Bobkowski

diel k zaszcitije, „Журнал Санкт-Петербургского Юридического Общества” (dalej Журнал) 1894/6, s. 37 [„Żurnal Sankt-Pieterburskiego Obszcziestwa” (dalej Żurnał), 1894/6, s. 37]; E. Васъковский, *Значение адвокатуры и задачи ее организации*, Журнал 1895/9, s. 117 [E. Was'kowskij, *Znaczenije adwokatury*, Żurnał 1895/6, s. 117]; E. Васъковский, *К вопросу о реформе адвокатуры*, Журнал 1895/10 [E. Was'kowskij, *К вопросу о реформе адвокатуры*, Żurnał 1895/10].

²⁴ A. Redzik, *Eugeniusz Waškowski (1866–1942)...*, s. 256.

²⁵ Sekcji postępowania cywilnego i referentem w zakresie postępowania niespornego; S. Grodziski, *Prace nad kodyfikacją i unifikacją polskiego prawa prywatnego (1919–1947)*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 1992/1–4, s. 55.

²⁶ S. Grodziski, *Prace nad kodyfikacją...*, s. 55; E. Waškowski, *Zadanie i znaczenie...*, s. 90–100.

²⁷ J.J. Litauer, *Prace Komisji Kodyfikacyjnej nad projektem ustawy o adwokaturze*, „Palestra” 1931/10–11, s. 524–527.

²⁸ *Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej. Sekcja postępowania cywilnego*, t. 1, z. 4, Warszawa 1928; J.J. Litauer, *Prace Komisji...*,

s. 524–527; *Komisja Kodyfikacyjna. Dział ogólny*, t. 1, z. 15, Warszawa 1932, s. 30–31.

²⁹ A. Redzik, *Eugeniusz Waškowski (1866–1942)...*, s. 261–263.

³⁰ J.J. Litauer, *Prace Komisji...*, s. 524.

³¹ M. Zaborski, *Ustrój adwokatury polskiej w latach 1918–2018 w perspektywie historyczno-prawnej*, „Palestra” 2018/11, s. 106–107.

³² Dekret Naczelnika Państwa Statut tymczasowy Palestry Państwa Polskiego (Dziennik Praw Państwa Polskiego z 1918 r. nr 22 poz. 75). Warto zauważyć, że w tym właśnie akcie postrzeganie adwokatury przez ustawodawcę jest najbliższe poglądom E. Waškowskiego [„Adwokat winien być rzecznikiem prawa i słuszności. Winien poświęcić się obowiązkom swym z całą gorliwością i sumiennością, mając na względzie dobro publiczne (...)” – art. 4 dekretu w przedmiocie statutu tymczasowego Palestry Państwa Polskiego (Dziennik Praw Państwa Polskiego z 1918 r. nr 22 poz. 75)].

³³ A. Bobkowski, *Reforma adwokatury*, „Głos

krtykował brak rzeczywistej szerokiej dyskusji nad podstawowymi zasadami tworzonego prawa – która nie towarzyszy pracom nad ustawą o ustroju advokatury, podobnie jak i zresztą innych ustaw³⁴. Zarzucał on „zwycięski pochód trosk codziennych”³⁵, kontrowersje dotyczą bowiem jedynie kwestii szczegółowych o doraźnym znaczeniu. Bobkowski zarzucał E. Waśkowskiemu, że ten milczy³⁶. Następnie relacjonował, że podstawową myślą E. Waśkowskiego było, iż adwokaci *sensu largo* wykonują właściwie dwojakiego rodzaju zadania:

1) „obronę prawną interesów obywatela przed państwem, występującym w całej swej mocy fizycznej i moralnej (w procesie karnym),

Sądownictwa” 1930/10, s. 693 – „Ameryka już dawno odkryta: już dawno kwestje te są rozstrzygnięte i w teorii i w praktyce, tylko, że o ich rozstrzygnięciu zdołaliśmy do tyła skutecznie zapomnieć, że nawet nie skorzystaliśmy z wyjątkowej okazji, że człowiek, który studiom nad prawidłową organizacją advokatury poświęcił dwutomową pracę i z tego tytułu najbardziej może na świecie jest powołany do udziału w jej rozstrzygnięciu, który szczęśliwym zbiegiem okoliczności jest obecnie w Polsce (mówimy rzecz oczywista, o profesorze Uniwersytetu S.B. w Wilnie p. E. Waśkowskiem) – dziwnym znów zbiegiem okoliczności nie był powołany do podkomisji, omawiającej organizację advokatury”.

³⁴ „Nikt jakoś, oprócz wąskiego koła specjalistów – Kodyfikatorów nie interesuje się zasadami tego prawa. Omawiane są czasami szczegóły, detale, rzeczy mające znaczenie chwilowe i t. d., ale kwestie zasadnicze poruszane są chyba i to nie zbyt często, dopiero po wprowadzeniu w życie nowych praw” – A. Bobkowski, *Reforma...*, s. 693.

³⁵ A. Bobkowski, *Reforma...*, s. 694.

³⁶ A. Bobkowski, *Reforma...*, s. 694.

bądź też obywatela przed obywatelem, dążącym do pogwałcenia jego praw”³⁷, „nie może więc on, działając w tej roli, korzystać z różnych «kruczków prawnych», bo prowdzić by to musiało do zwycięstwa sprytu nad słusnością”³⁸;

2) „zastępstwo tegoż obywatela w wypełnianiu poszczególnych funkcji procesualnych, co jest rodzajem prywatnej posługi, nic wspólnego z funkcjami społecznymi advokatury nie mającej”³⁹ – „rola najemnika-pełnomocnika strony” sprowadza się do tego, aby uzyskać „zwycięstwo jego najemcy”⁴⁰.

E. Waśkowski uważał, że „obrońca powinien posiadać rozległą wiedzę prawniczą, ogarniać szerokie horyzonty, mieć talent konstrukcji i posiadać wysoko rozwinięte poczucie etyki społecznej – praca jego jest to sztuka wyzwolona. Pełnomocnik-zastępca strony jest we wszystkim przeciwieństwem pierwszego (advokata *sensu stricto* – przyp. K.Ż.); zamiast rozległej wiedzy – powinien on posiadać szereg umiejętności technicznych, zamiast szerokich horyzontów myślowych – tylko rutynę, zamiast wreszcie zdolności konstrukcyjnej – tylko spryt życiowy; etyka zaś jego sprowadza się winna do jednego zadania negatywnego – nie nadużywania zaufania jego klienta”⁴¹.

Podsumowując ten fragment rozważań, należy stwierdzić, że, „obrońca prawny, do którego podeszew

³⁷ A. Bobkowski, *Reforma...*, s. 694.

³⁸ A. Bobkowski, *Reforma...*, s. 695.

³⁹ A. Bobkowski, *Reforma...*, s. 694.

⁴⁰ A. Bobkowski, *Reforma...*, s. 695.

⁴¹ A. Bobkowski, *Reforma...*, s. 695.

przyczepiono ołowiane ciężarki przedstawicielstwa sądowego, które nie pozwalają mu, pomimo wszelkich wysiłków podnieść się ku idealnemu światu prawa i ciągną go stale w krainę niskich, poziomych żądań, taki obrońca prawny, o którego uczciwości, prawdomówności i bezinteresowności – każdy ma prawo wątpić, że z poza jego togi adwokackiej wygląda teka pełnomocnika – skazany jest na nieuchronną zagładę⁴².

W świetle dotychczasowych doświadczeń postulat rozdzielenia obu wskazanych zakresów zadań wydaje się trudny do wyobrażenia, a tym bardziej w zestawieniu z faktem istnienia dwóch korporacji prawniczych o prawie identycznych w zasadzie uprawnieniach. To jednak nie można odmówić słuszności obawie, że wobec ludzkich słabości szczególnie rozwinięte umiejętności i doświadczenie adwokata-pełnomocnika zostaną skutecznie wykorzystane i doprowadzą do niesprawiedliwości.

2. ZADANIE ADWOKATURY I ZASADY ETYKI ADWOKACKIEJ

Powyższe przywołanie poglądów E. Waškowskiego w kwestii organizacji adwokatury było wprowadzeniem do zaprezentowania jego poglądów na zadanie adwokatury i zasady etyki adwokackiej. Bez tego wprowadzenia stanowisko E. Waškowskiego mogłoby się wydać wprost fantastycznym

– w odniesieniu do aktualnej organizacji adwokatury oraz kierunku zmian tejże korporacji, w tym stopniowego luzowania zasad etyki adwokackiej. Jednocześnie zaprezentowana koncepcja organizacji adwokatury tak dalece odbiegała od stanu ówczesnego, że zdawała się całkowicie nieadekwatną do realiów II Rzeczypospolitej; co zaś wyjaśniać może niewłączenie E. Waškowskiego do prac Komisji Kodyfikacyjnej nad projektem ustawy o urządzeniu adwokatury⁴³. Jednocześnie zaznaczyć należy, że projekt, który wyszedł z Komisji Kodyfikacyjnej, został w toku prac w Ministerstwie Sprawiedliwości gruntownie przerehablowany⁴⁴.

Rozważania swoje E. Waškowski rozpoczyna od przywołania posągu Temidy trzymającej wagę, na której szalach strony gromadzą materiał dowodowy. Walczące strony przybiegają sobie sprzymierzeńców spośród

⁴³ A. Lityński wskazuje m.in. na względy „psychologiczne”, które uniemożliwiały zmiany o kilka rzędów wielkości mniejsze, niż zmiana, jaka byłaby konieczna dla urzeczywistnienia w jakiegokolwiek części koncepcji E. Waškowskiego – rec. A. Lityński, *Adwokatura między wojnami. Uwagi o pracy Małgorzaty Materniak-Pawłowskiej, Adwokatura II Rzeczypospolitej. Zagadnienia prawno-ustrojowe, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2009, 400 stron*, „Miscellanea Historico-Iuridica”, t. 10, Białystok 2011, s. 312.

⁴⁴ A. Lityński, *Adwokatura między wojnami...*, s. 312; choć T. Kotliński wcześniej twierdził, że prace Komisji Kodyfikacyjnej poszły na marne, Ministerstwo Sprawiedliwości wniosło bowiem we wrześniu 1931 r. własny projekt ustawy o urządzeniu adwokatury, całkowicie odmienny w swej treści od założeń projektu Komisji Kodyfikacyjnej – T. Kotliński, *Projekty urzędzenia adwokatury polskiej w latach 1917–1938*, „Palestra” 2006/11–12, s. 123).

⁴² Cytat z Prischl: *Advokatur und Anwaltschaft*. Berlin 1888, za E. Вас'ковскій, *Организация...*, [E. Was'kowskij, *Organizacja adwokatury...*], s. 302–303, w tłumaczeniu A. Bobkowskiego, *Reforma...*, s. 695.

krewnych, przyjaciół i sąsiadów. Na pewnym etapie rozwoju i komplikacji stosunków społecznych oraz określających je norm prawnych ujawnia się potrzeba istnienia odrębnej klasy ludzi, którzy będą badać te normy i pomagać procesującym się stronom. Ta właśnie potrzeba zrodziła adwokatów, którzy wspierają strony procesu swoją wiedzą i doświadczeniem. Na kolejnym z etapów rozwoju władze państwowe uświadomiły sobie, że w interesie ogółu i dla własnego bezpieczeństwa powinny pokrzywdzonego – oskarżyciela wziąć w swoją opiekę. Jeżeli zadanie to mają realizować sądy, proces nabierze charakteru inkwizycyjnego. W przeciwnym wypadku proces zachowa charakter kontradyktoryjny, a pojawi się oskarżyciel państwowy – prokurator. W ten sposób władza państwowa przez swego pełnomocnika – prokuratora, zajęła stronę pokrzywdzonego. Spór dwóch osób prywatnych zastąpiła walka pomiędzy władzą państwową a przestępcą⁴⁵.

Wynikiem tej walki jest zainteresowane społeczeństwo, które z jednej strony popiera władzę państwową stojącą na straży bezpieczeństwa i spokoju. Z drugiej jednak strony bezpieczeństwo społeczeństwa wymaga odrzucania niesłusznych oskarżeń i obrony oskarżonego przed omyłkami, nieświadomością i stronniczością sędziów. Skazanie niewinnego czy też kara nadmierna budziłyby obawy społeczeństwa o własny los. Dlatego też oskarżony stojący sam wobec potęgi państwa został wzięty w obronę przez społeczeństwo. Społeczeństwo

nie czyniło tego bezpośrednio, nie mając odrębnej od państwa organizacji prawnej; a konieczne jest aby to adwokatura przyjęła na siebie obowiązek pomocy oskarżonemu w imieniu społeczeństwa – co przywróci równowagę stron. Adwokat ma działać „w charakterze przedstawiciela bez pełnomocnictwa, jako *negotiorum gestor* społeczeństwa” (s. 2–3).

Z kolei w procesie cywilnym władza państwowa nie ma potrzeby ingerować w spór stron. Jednak społeczeństwu zależy, aby zwyciężyła strona, która ma słuszość. Nie może się godzić na to, że proces wygra strona niemająca racji, a mająca jedynie większą znajomość prawa, spryt i doświadczenie – w takiej bowiem sytuacji każda z jednostek tworzących społeczeństwo odczuwać będzie obawę o to, że jej prawa mogą zostać pozbawione ochrony (s. 3). Dlatego również w procesie cywilnym adwokaci powinni w imieniu społeczeństwa świadczyć pomoc stronom, które na to zasługują. Z tych też powodów „palestra jest to korporacja specjalistów – prawników, mająca za zadanie ochronę przed sądami praw poszczególnych osób w interesach i w imieniu społeczeństwa” (s. 3–4). Warto dostrzec, że myśl ta na swój sposób wyprzedziła swoje czasy – zważywszy, że obecnie ustawodawca nakłada na adwokaturę obowiązek współdziałania w ochronie praw i wolności obywatelskich⁴⁶.

Jednocześnie zaznaczał, że strony z różnych powodów mogą potrzebować zastępstwa przed sądem, nie jest jednak konieczne, aby czynił to

⁴⁵ E. Waśkowski, *Zadanie adwokatury i Zasady...*, s. 1–2.

⁴⁶ Ustawa z 26.05.1982 r. – Prawo o adwokaturze (Dz.U. z 1982 r. nr 16 poz. 124).

adwokat. Przedstawicielstwo sądowe może wykonywać inna klasa osób, co poświadcza fakt, że advokatura i przedstawicielstwo sądowe powstały niezależnie i w wielu państwach nadal są rozdzielone – gdzie:

- 1) adwokaci powinni posiadać wyższe wykształcenie prawnicze i pełnić funkcję obrońców prawnych, nie zastępując stron w procesie, jedynie je wspierają, udzielając porad prawnych i wygłaszając mowy obrończe;
- 2) pełnomocnicy procesowi z kolei, od których wymaga się jedynie wiedzy praktycznej w zakresie prawa i procedur sądowych, w imieniu stron wykonują wszystkie pozostałe czynności, jak: stawianie się na posiedzenia sądowe, składanie pism procesowych, wyszukiwanie i składanie dowodów oraz wykonywanie orzeczeń.

Dlatego też tam, gdzie te dwie funkcje nie są rozdzielone, zadanie palestry jest utrudnione. Musi ona bowiem godzić rolę przedstawiciela interesu społeczeństwa i bycie przedstawicielem interesów poszczególnych członków społeczeństwa – gdy nie zawsze interes społeczeństwa jest zgodny z interesem indywidualnym⁴⁷:

- 1) w procesie karnym:
 - a) oskarżony jest zainteresowany uniknięciem kary – pełnomoc-

⁴⁷ E. Waśkowski, *Zadanie advokatury i Zasady...*, s. 5; również współcześnie zwraca się uwagę, że „rola adwokata w systemie prawnym jest instytucjonalnie wręcz schizofreniczna” oraz mówi o „perwersji sprawiedliwości” – tak R. Tokarczyk, *Etyka prawnicza*, Warszawa 2007, s. 169.

nik powinien więc działać zawsze w celu uniewinnienia; adwokat w tej roli byłby wrogiem „prawa, państwa i społeczeństwa” i „najemnym sofistą” (s. 6);

b) społeczeństwu zależy na obronie niewinnego i odpowiedniej karze dla winnego – pełnomocnik społeczeństwa powinien bronić oskarżonego tylko przed skazaniem niesłusznym i karą nadmierną, będąc „stróżem interesu społecznego, sługą wymiaru sprawiedliwości, pomocnikiem i sojusznikiem sądu” (s. 6);

- 2) w procesie cywilnym – analogicznie:
 - a) pełnomocnik – ma realizować interes reprezentowanej strony;
 - b) adwokat – w imieniu społeczeństwa ma dążyć, aby wygrała strona, która ma słuszość (s. 6).

Gdyby widzieć adwokatów jedynie jako obrońców interesów indywidualnych, sama potrzeba istnienia advokatury mogłaby budzić wątpliwości, czemu wyraz dał Platon w *Państwie* oraz Tomasz More w *Utopii*⁴⁸. W literaturze też wielokrotnie powtarzały się negatywne zdania o adwokatach-pełnomocnikach, np. „Advokatura jest to zorganizowane pomocnictwo dla nieprawdy” (s. 7). Tej złej advokaturze przeciwstawił advokaturę widzianą jako przedstawiciela społeczeństwa, powołaną do obrony praw pojedynczych osób tylko o tyle, o ile leży to w interesach społeczeństwa (s. 7). Aby advokatura mogła realizować tak określone zadania, musi zostać nadana jej odpowiednia organi-

⁴⁸ E. Waśkowski, *Zadanie advokatury i Zasady...*, s. 6.

zacja, której – jak zaznacza – poświęcił już dwutomową monografię *Organizacja adwokatury*⁴⁹. Taka adwokatura jest potrzebna społeczeństwu, aby „stać na straży interesu społecznego, dbając o zrealizowanie go w procesie, kontrolować w imieniu społeczeństwa działalność sędziów i innych przedstawicieli władzy państwowej” (s. 7–8), ale też i osobom prywatnym, które z szeregu względów nie są zdolne do właściwej obrony swych interesów – „proces, w którym sam oskarżony stoi oko w oko z oskarżycielem uzbrojonym we wszechpotężną pomoc państwa, nie zasługuje na miano rozprawy sądowej, przekształca się on w nagonkę”⁵⁰.

Następnie wskazuje, że adwokat przychodzi z pomocą każdemu obywatelowi, którego prawom grozi niebezpieczeństwo, i broni jego najcenniejszych dóbr – honoru, życia i wolności. Adwokatura jest potrzebna sądowi, udział adwokata chroni bowiem sąd przed zalaniem przez stronę masą faktów i dowodów nieistotnych. Udział adwokata upraszcza zadanie sędziego, adwokat bowiem analizuje sprawę oraz przygotowuje sprawę od strony faktycznej i prawnej. Tak samo adwokatura potrzebna jest władzy państwowej, w sprawie karnej, bowiem adwokat, sędzia i prokurator różnymi drogami, ale będą zmierzać do wspólnego celu. Adwokatura potrzebna jest całej ludzkości, broni bowiem prawa, które jest „potężną dźwignią cywili-

zacji” (s. 10). Gdy religia, moralność, nauka i sztuka zawiodą w dziele uszlachetniania człowieka, prawo rozkazuje i zmusza – „z mieczem w rękę prawo wykańcza to wielkie dzieło, dla którego pracują religia, moralność, sztuka i nauka (...) jest to przymusowy środek do urzeczywistnienia ogólnoludzkich ideałów” (s. 10); czyli „adwokaci służą całej ludzkości” (s. 10), a nawet można ich nazwać apostołami prawa⁵¹. Kończąc rozważania, odwołał się do słów Woltera: „chciałbym być adwokatem, gdyż jest to najlepszy zawód na świecie” (s. 11).

Drugą część *Zasad etyki adwokackiej* E. Waśkowski otwiera słowami: „Żaden zawód nie wystawia uprawiających go osób na tyle pokus, co zawód adwokacki”⁵². Waśkowski podkreśla, że adwokat „w każdej chwili może stać się sojusznikiem bezprawia” (s. 13), a ponadto adwokatura „otwiera szerokie pole dla nadużyć” (s. 14). Bowiem „w innych zawodach polity-

⁵¹ E. Waśkowski, *Zadanie adwokatury i Zasady...*, s. 10.

⁵² Z. Krzemiński parafrazuje te słowa – „Z doświadczenia wiemy, żaden wolny zawód nie naraża uprawiających go na tyle pokus co zawód adwokacki” (w *Etyka adwokacka: Teksty, orzecznictwo, komentarz*, Warszawa 2008, s. 36), wskazując ogólnie na S. Janczewski, *Godność zawodu adwokackiego*, Warszawa 1960, s. 1–2. W tej formie przytacza je z kolei R. Tokarczyk, *Etyka...* Bardzo podobnie S. Janczewski również w *Zadania i rola adwokatury*, „Palestra” 1957/1, s. 12 – „Co prawda, żaden zawód nie wystawia osób uprawiających go na tyle pokus co zawód adwokata”. Zdanie to i kilka kolejnych, odwołując się już wprost do artykułu E. Waśkowskiego z 1932 r., przytacza Z. Krzemiński, *Wokół etyki zawodowej adwokata*, „Palestra” 1985/7–8, s. 60 – i w tej pracy cytat ten jest jedynym odwołaniem do myśli E. Waśkowskiego.

⁴⁹ E. Васильковский, *Организация...* [E. Was'kowskij, *Organizacja adwokatury...*].

⁵⁰ E. Waśkowski, *Zadanie adwokatury i Zasady...*, s. 8, za: „Fojnickij, *Zaszczita w ugotownom procesie 1881, 14, 15*”.

ka uczciwości jest najkorzystniejszą. Lekarz, znany z tego, że umyślnie przewleka leczenie, architekt, który wykazał niedbalstwo i niesumienność (...) – wszyscy ryzykują (...) Natomiast adwokat, który wyrobił sobie opinię wytrawnego pieniacza, używającego wszelkich środków, aby uzyskać zwycięstwo dla swojego klienta nie tylko nie pozostanie bez praktyki, lecz ściąganie liczną klientelę”. Zawód adwokata otwiera szerokie pole dla bezkarnych nadużyć, stawiając adwokatów w materialnej zależności od klientów i pobudzając ich, zwłaszcza przy dużej konkurencji, do zapominania o zasadach moralności (s. 15). Dlatego też advokatura jest dziedziną działalności wymagającą bardziej od innych należycie rozbudowanej etyki (s. 15).

Jednocześnie nie zgadza się z poglądami, jakoby etyka adwokacka nie była możliwa, gdyż adwokaci z istoty zawodu powinni być ludźmi niemoralnymi. W celu obalenia takiego przekonania konieczne jest „ściśle określenie zadań advokatury i wykazanie, że nie ma ona bynajmniej w celu obrony czegokolwiek bądź bez przebierania” (s. 16). Następnie wskazuje, że etyka adwokacka nie może być utożsamiana z etyką ogólnoludzką, bowiem pewne zawody na wykonujące je osoby nakładają obowiązki szczególne, jak np. w razie katastrofy każdy ma prawo ratować swoje życie, to jednak kapitan okrętu powinien zejść z pokładu ostatni – z drugiej zaś strony kapłan powinien zachować w tajemnicy fakty poznane podczas spowiedzi, chociaż każda inna osoba nie mogłaby takich informacji ukrywać.

Z tych też powodów „zadanie adwokata polega na obronie praw pojedynczych obywateli, o ile te prawa zasługują na obronę z punktu widzenia interesu społecznego i wykonując to zadanie, adwokat staje się organem wymiaru sprawiedliwości na równi z sędzią i prokuratorem” (s. 17). Stąd też – jego zdaniem – wynikają logicznie dwie podstawowe zasady etyki adwokackiej:

- 1) adwokat powinien strzec interesu społecznego (s. 17);
- 2) adwokat, będąc organem wymiaru sprawiedliwości, powinien zachowywać się z powagą i godnością, właściwym organom wymiaru sprawiedliwości (s. 17).

Wychodząc od tego, E. Waśkowski skupił się na dwóch najistotniejszych z punktu widzenia tak określonych zadań advokatury zagadnieniach praktycznych: wyborze spraw (s. 17–31) oraz sposobie prowadzenia spraw (s. 31–34). E. Waśkowski skonkretyzował swoje wywody, formułując kryteria stanowiące podstawę do ustalenia spraw, w których adwokat może lub nie może działać:

- 1) prawo – wyróżnił sprawy: pewne, beznadziejne i wątpliwe, oraz
- 2) moralność – wyróżnił sprawy: czyste, nieczyste i niewyraźne (s. 24).

Opierając się na tych kryteriach, doszedł do wniosku, że adwokat:

- 1) może przyjmować sprawy:
 - a) moralnie niewyraźne, gdyż może się jeszcze ujawnić ich moralna słuszność, ale gdy ujawni się jej niesłuszność, powinien uchylić się od jej dalszego prowadzenia (s. 27);

b) moralnie słuszne i prawnie wątpliwe – wielokrotnie nie da się przewidzieć, która ze stron ma rację z prawnego punktu widzenia (s. 27–28), gdyby jednak okazała się beznadziejną, adwokat powinien zrzec się jej dalszego prowadzenia (s. 28);

c) moralnie niewyraźne i prawnie wątpliwe – powinien jednak zrzec się jej dalszego prowadzenia, gdyby okazała się nieczysta lub beznadziejna (s. 28);

- 2) nie powinien przyjmować spraw:
 - a) beznadziejnych (s. 26) – bowiem tylko narażą klienta na niepotrzebne wydatki;
 - b) prawnie pewnych, a moralnie nieczystych i wszystkich pozostałych kategorii spraw moralnie nieczystych – bowiem „dla społeczeństwa lepiej, gdy ustawa zupełnie nie będzie stosowana, niżli miałyby być stosowana wbrew wymogom sprawiedliwości” (s. 26–27), gdyż prawo jest „środkiem do urzeczywistnienia dobra i sprawiedliwości (*ius est ars boni et aequi*)” (s. 26–27).

Podkreślił, że wobec istnienia instytucji obrony z urzędu nie zachodzi potrzeba odrębnego analizowania spraw karnych – gdyby jednak obrony z urzędu nie było, adwokat nigdy nie mógłby odmówić obrony w sprawie karnej (s. 28). Następnie uzupełnił swoje stanowisko poprzez odniesienie się do poglądów przeciwnych:

- 1) adwokat nie jest sędzią, ma reprezentować jedną ze stron, a nie badać jej słuszność – sąd bada jedynie prawną stronę sprawy, ma bowiem obowiązek zastosować ustawę

choćby niesprawiedliwą, przestąpiła czy okrutną; „w charakterze rzecznika interesów społeczeństwa w procesie, winien on (adwokat – przyp. K.Ż.) dążyć do zwycięstwa tej strony, która ma słuszność z punktu widzenia moralności, ponieważ dla społeczeństwa moralność jest ważniejsza, niż ustawa” (s. 29) i „obowiązany jest uchylić się od poparcia powództw, skierowanych ku celowi niemoralnemu” (s. 29);

- 2) adwokat powinien bronić każdej strony, interes wymiaru sprawiedliwości wymaga bowiem walki przeciwnych stron – „jeżeli pozycja jednej ze stron jest jawnie niesłuszna z punktu widzenia moralności, to dla społeczeństwa jest korzystniej, aby strona ta została zwyciężona bez walki i żeby prawo, które ma służyć ochronie moralności nie zostało skierowane przeciwko niej, dzięki poparciu wymownego i rutynowanego adwokata” (s. 30);
- 3) skoro adwokat udziela w swoim gabinecie porad prawnych, nie zwracając uwagi na moralną ocenę żądań klienta, to mógłby również to samo powiedzieć przed sądem – czynności te zdaniem E. Waśkowskiego nie są tożsame, adwokat bowiem, udzielając porady prawnej, działała jako osoba prywatna, jak każdy inny specjalista. Występując jednak przed sądem, staje się organem wymiaru sprawiedliwości i rzecznikiem społeczeństwa (s. 3);
- 4) skutek umożliwienia adwokatom uchylania się od przyjmowania spraw z uwagi na ich niesłuszność obrona legalnych interesów stron byłaby uzależniona od samowoli ad-

wokatów, co tworzyłoby duże ryzyko nadużyć w przypadku nacisków strony przeciwnej – zdaniem E. Waśkowskiego wobec istnienia instytucji obrony z urzędu zarzut ten nie ma znaczenia praktycznego (s. 30–31).

Końcowo odwołał się do roty przysięgi adwokatów w prawie rzymskim. Wskazał, że „przrzekli oni, że dolożą wszystkich sił i starań, żeby usprawiedliwić słuszne żądania swych klientów, i nie będą popierali spraw świadomie nieuczciwych lub zupełnie beznadziejnych, i składających się z kłamliwych twierdzeń, a nawet gdy w czasie postępowania dowiedzą się o czemś podobnym, odstąpią od sprawy”⁵³.

Co do prowadzenia spraw – E. Waśkowski dokonał przeglądu stanowisk w zakresie środków, po jakie może sięgnąć adwokat. Wymienił np. przekręcanie przepisów, sofistyczne rozumowania, powoływanie się na nieprawdziwe fakty i zaprzeczanie prawdziwym. E. Waśkowski przyjmował, że „adwokat działa w procesie w charakterze rzecznika społeczeństwa i jest takim samym czynnikiem wymiaru sprawiedliwości, jak sąd i prokurator, i wtedy będzie jasne, że sposób prowadzenia przezeń spraw powinien być wzorowany na zachowaniu się sędziów i prokuratorów i że wszelkiego rodzaju wykręty, wybiegi i podstępny winne być o tyle obce jemu, jak są obce przedstawicielom władzy sądowej, z którymi współdziała w procesie”⁵⁴.

⁵³ L. 14, C. de judic. (3.1), cytat za E. Waśkowskiego, *Zadanie advokatury i Zasady...*, s. 31.

⁵⁴ E. Waśkowski, *Zadanie advokatury i Zasady...*, s. 34.

W kilka lat po publikacji wskazanych tekstów E. Waśkowski opisywał obserwowane zmiany i przewidywał spadek poziomu moralnego advokatury, w związku z jej ubożeniem – które to przewidywania opierał na obserwacjach niekorzystnych zmian, jakie zachodziły przed I wojną światową w Niemczech, Austro-Węgrzech i Rosji⁵⁵. Opisał też dość szczegółowo statystyki wzrostu naruszeń etyki adwokackiej w ostatnich latach przed I wojną światową w Rosji⁵⁶. Kolejny zaś tekst poświęcił metodom, jakim można by przeciwdziałać przepelnieniu advokatury oraz spadkowi jej poziomu moralnego i materialnego⁵⁷.

3. RECEPCJA POGLĄDÓW EUGENIUSZA WAŚKOWSKIEGO W LITERATURZE PRZEDMIOTU

Prace E. Waśkowskiego nie znalazły zbyt szerokiego rezonansu w literaturze przedwojennej, przykładowo nie zostały wspomniane w publikacji z 1938 r. pt. *Ustrój advokatury i zasady etyki adwokackiej*⁵⁸ ani w cyklu artykułów J. Ruffa z 1938–1939⁵⁹. Nie

⁵⁵ E. Waśkowski, *Quo Vadis, palestro?*, GSW 1937/27–28, s. 400–404.

⁵⁶ E. Waśkowski, *Quo Vadis...*, s. 402–404.

⁵⁷ E. Waśkowski, *Co począć z advokaturą*, GSW 1937/31–32, s. 439–442.

⁵⁸ J. Basseches, I. Korkis, *Ustrój advokatury i zasady etyki adwokackiej*, Lwów 1938.

⁵⁹ J. Ruff, *Dyscyplina advokatury*, „Palestra” 1938/7–8, s. 679–708; *Dyscyplina advokatury (dodatek I-II)*, „Palestra” 1938/9, s. 847–893; *Dyscyplina advokatury*, „Palestra” 1938/10, s. 946–986; *Dyscyplina advokatury (ciąg dalszy)*, „Palestra” 1938/11, s. 1056–1081; *Dyscyplina advokatury (ciąg dalszy)*, „Palestra” 1938/12, s. 1171–1206; *Dyscyplina advokatury (ciąg dalszy)*, „Palestra” 1939/1, s. 18–58; *Dys-*

wspominają o jego pracach także K. Kraushar⁶⁰, S. Glaser⁶¹, Z. Fenichel⁶² i L. Peiper⁶³.

Stanisław Janczewski⁶⁴ poświęcił po II wojnie światowej tożsamej tematyce cykl artykułów⁶⁵, w których odwołał się do teksów E. Waškowskiego z „Palestry” pt. *Zasady etyki adwokackiej*. E. Waškowski był jedynym autorem, o którego poglądach S. Janczewski wyraźnie wspominał. Janczewski przywołał myśl E. Waškowskiego o tym, że adwokat w każdej chwili może stać się sojusznikiem bezprawia⁶⁶.

cyplina adwokatury (ciąg dalszy), „Palestra” 1939/2, s. 198–213; *Dyscyplina adwokatury (do końca)*, „Palestra” 1939/3, s. 333–352.

⁶⁰ K. Kraushar, *Sprawa reformy ustroju adwokatury*, „Palestra” 1938/3, s. 174–196.

⁶¹ S. Glaser, *Charakter prawny stosunku adwokata do klienta*, „Palestra” 1938/4, s. 315–323.

⁶² Z. Fenichel, *Kłamstwo w procesie cywilnym a adwokat*, „Palestra” 1936/5, s. 350–358.

⁶³ L. Peiper, *Stanowisko adwokata, ustanowionego dla strony ubogiej, w obliczu bezzasadności jej powództwa lub obrony*, „Palestra” 1937/5, s. 417–421.

⁶⁴ Przewodniczył powołanej 23.05.1958 r. komisji do opracowania kodeksu etyki adwokackiej, który to w postaci Zbioru zasad etyki adwokackiej i godności zawodu został uchwalony na posiedzeniu plenarnym Naczelnej Rady Adwokackiej w dniach 6 i 7.05.1961 r. – tak S. Janczewski, *Zbiór zasad etyki adwokackiej i godności zawodu*, „Palestra” 1961/6, s. 5–6.

⁶⁵ S. Janczewski, *Zadania i rola adwokatury*, „Palestra” 1957/1, s. 5–13; S. Janczewski, *Godność zawodu*, „Palestra” 1959/6, s. 3–10; S. Janczewski, *Godność zawodu*, „Palestra” 1959/7–8, s. 3–11; S. Janczewski, *Godność zawodu*, „Palestra” 1959/9, s. 3–13; S. Janczewski, *Godność zawodu*, „Palestra” 1959/10, s. 3–12; S. Janczewski, *Godność zawodu*, „Palestra” 1959/11, s. 22–27; S. Janczewski, *Godność zawodu*, „Palestra” 1959/12, s. 7–21.

⁶⁶ Zob. E. Waškowski, *Zadanie adwokatury i Zasady...*, s. 13.

W poglądach S. Janczewskiego można dostrzec pewne konstrukcyjne podobieństwa do *Zadań adwokatury i zasad etyki adwokackiej* Waškowskiego – S. Janczewski bowiem, odwołując się do ustawy z 27.06.1950 r. o ustroju adwokatury⁶⁷ w brzmieniu obowiązującym od 28.11.1956 r.⁶⁸, a przede wszystkim rotę ślubowania⁶⁹ – wskazywał:

- 1) „Jedynie o takim adwokacie, który przy wykonywaniu czynności zawodowych będzie przestrzegał oprócz przepisów prawnych także zasady słuszności i sprawiedliwości społecznej oraz innych zasad współżycia społecznego, można będzie powiedzieć, że przyczynia się do ochrony i umocnienia porządku prawnego”⁷⁰;
- 2) rolę adwokata określa jako „*sui generis* funkcję publiczną”⁷¹ oraz stwierdza, że „adwokat staje się współczynnikiem wymiaru sprawiedliwości”⁷²;

⁶⁷ Ustawa z 27.06.1950 r. o ustroju adwokatury (Dz.U. z 1950 r. nr 30 poz. 275).

⁶⁸ Nadanym ustawą z 19.11.1956 r. o zmianie ustawy o ustroju adwokatury (Dz.U. z 1956 r. nr 54 poz. 248).

⁶⁹ Art. 49 ustawy z 27.06.1950 r. o ustroju adwokatury (Dz.U. z 1950 r. nr 30 poz. 275).

⁷⁰ S. Janczewski, *Zadania...*, s. 7. Warto w tym miejscu przytoczyć również ponadczasową myśl tego autora, kończącą powołany artykuł – „Tylko służąc prawu i prawdzie, choćby z narażeniem własnych interesów, adwokatura będzie mogła zapewnić sobie należne jej stanowisko w społeczeństwie”. W niniejszej pracy nie poświęca się szerszej uwagi poglądom S. Janczewskiego w przedmiocie konkretnych zagadnień etyki adwokackiej, ten bowiem opierał się w tym zakresie, podobnie jak inni autorzy, w zasadzie wyłącznie na orzecznictwie dyscyplinarnym oraz uchwałach właściwych organów.

⁷¹ S. Janczewski, *Zadania...*, s. 8.

⁷² S. Janczewski, *Zadania...*, s. 8.

- 3) „w procesie karnym udział adwokata równoważy funkcję prokuratora”⁷³;
- 4) „aby spełnić należycie swoje zadanie, adwokat nie może zapominać o tym, że ciąży na nim obowiązek «ochrony porządku prawnego» który to obowiązek zabrania mu wszelkich chwytów niedozwolonych”⁷⁴.

Nie sposób tu nie dostrzec podobieństw do omówionych wcześniej poglądów E. Waśkowskiego, widzącego w advokacie pełnomocnika społeczeństwa i określającego z tego punktu widzenia obowiązki adwokata oraz zasady, jakimi powinien się adwokat kierować. S. Janczewski – w przeciwieństwie do E. Waśkowskiego – utożsamia społeczeństwo z jego organizacją prawną w postaci państwa. Te podobieństwa – moim zdaniem – można dostrzec:

- 1) obowiązek przestrzegania „zasady słuszności i sprawiedliwości społecznej oraz innych zasad współżycia społecznego”⁷⁵ wykazuje podobieństwo do obowiązku kierowania się interesem społeczeństwa;
- 2) w stwierdzeniu, że adwokat pełni „*sui generis* funkcję publiczną” można dostrzec rozumienie adwokata jako funkcjonariusza publicznego – pełnomocnika społeczeństwa (skoro państwo jest według Waśkowskiego formą organizacji prawnej społeczeństwa);
- 3) równoważenie roli prokuratora – wprost jest podobne do obrony

obywatela stojącego wobec potęgi państwa w procesie karnym;

- 4) obowiązek ochrony porządku prawnego i wynikające z tego obowiązki – jest analogiczny do obowiązku działania w interesie społeczeństwa.

Jednocześnie brak jest wystarczających podstaw, aby przyjąć, że poglądy i prace E. Waśkowskiego miały wpływ na powstanie i treść pierwszego Zbioru zasad etyki adwokackiej i godności zawodu z 1961 r.⁷⁶

4. WNIOSKI

Myśl E. Waśkowskiego wyrażona w pracy *Zadanie advokatury i Zasady etyki adwokackiej* jest oryginalna. Choć nie można pominąć oparcia jej na anglofrancuskim wzorcu ustroju advokatury i częstego odwoływania się do tego wzorca oraz szerokiego odwołania się do poglądów innych autorów. Zwraca uwagę znajomość aktualnych wówczas tekstów zagranicznych, zwłaszcza niemieckojęzycznych. Jak sam E. Waśkowski to dostrzegał, reforma advokatury w zgodzie z jego propozycjami trwałaby kilkadziesiąt lat. Podział jednolitej advokatury na adwokatów *sensu*

⁷³ S. Janczewski, *Zadania...*, s. 8.

⁷⁴ S. Janczewski, *Zadania...*, s. 8.

⁷⁵ S. Janczewski, *Zadania...*, s. 7.

⁷⁶ O pracach E. Waśkowskiego nie wspomina np. Z. Krzeziński, *Z historii prac nad kodyfikacją zasad etyki adwokackiej*, „Palestra” 1968/11, s. 58–65; co zaskakujące, Z. Krzeziński wspomina o pracy E. Waśkowskiego *Zadanie i znaczenie advokatury* jedynie w kontekście znaczenia immunitetu adwokackiego i tajemnicy zawodowej adwokata – cytując fragment mówiący o tym, że zadaniem advokatury jest stanie na straży interesu społecznego (Z. Krzeziński, *Advokatura polska w latach 1918–1939*, „Palestra” 1988/11–12, s. 64 – przypis 11).

stricto i pełnomocników prowadziłby do uszczuplenia praw wszystkich dotychczasowych adwokatów, niezależnie od tego, do której z tych grup zostaliby zaliczeni. Co byłoby sprzeczne z zasadą ochrony praw nabytych – trzeba by było więc czekać, aż „wygasłoby stare pokolenie adwokatów”⁷⁷. Czyli urzeczywistnienie postulowanego przez niego ustroju byłoby, jak się zdaje, niewykonalne, co wyjaśnia niewielkie zainteresowanie proponowanymi przez E. Waśkowskiego konkretnymi rozwiązaniami

⁷⁷ E. Waśkowski, *Co począć...*, s. 440.

w zakresie ustroju adwokatury i powiązanymi z tym ściśle poglądami na zasady etyki adwokackiej. Nie zmienia to faktu, że diagnozę uznano za trafną, co potwierdzają liczne na nią powołania się w piśmiennictwie, wskazywane powyżej. Być może za profetyczny należy uznać fakt, że Waśkowski nie wydał planowanej pracy pt. *Przyczyny rozkwitu i upadku adwokatury*⁷⁸.

⁷⁸ *Sprawozdanie z działalności Wydziału Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie za rok akademicki 1934/1935*, „Rocznik Prawniczy Wileński” 1936, s. XVII.

ABSTRACT

Krzysztof Żochowski

The author is an advocate (District Bar Association in Białystok).

The task of the bar according to Eugeniusz Waskowski

The ongoing discussions in the bar and about the bar focus mainly on current issues. The author recalls the work of Eugeniusz Waskowski "The Task of the Bar and the Principles of Lawyer's Ethics" in order to make it a contribution to supplement and deepen these disputes. The author wants to persuade participants of the indicated debates to reflect on the diagnosis made by E. Waskowski and the solutions proposed by him, and first of all, to take into account the questions relating to the essence of the matter: what is the task of the bar, who is to serve the bar and how the advocacy is to serve (ethical principles).

*Waskowski's observations regarding the risk that an advocate will use his knowledge and skills inappropriate, are still quoted. However, he proposed a solution – which seems to be idealistic. However, it was his observations and diagnosis that remained largely up-to-date. Also, Waskowski's perception of the task of the bar corresponds to the current views, but he goes much further – as he sees it as a kind of „society's representative”. Proposed by him: the bar system and the principles of advocate ethics, may become a starting point for discussion and elaboration of *de lege ferenda* postulates corresponding to the current challenges facing the bar.*

Keywords: *barrister, solicitor, advocate's ethics, bar, bar system*

Krzysztof Żochowski

ORCID: 0000-0001-7060-1280; e-mail: krzysztof.zochowski@adwokatura.pl

Autor jest adwokatem (ORA w Białymstoku).

BIBLIOGRAFIA ZAŁĄCZNIKOWA

Basseches Juliusz, Korkis Izak, *Ustrój adwokatury i zasady etyki adwokackiej*, Lwów 1938

Bobkowski Adam, *Reforma adwokatury*, „Głos Sądownictwa” 1930/10, s. 693

Буланова Дарья, Евгений Владимирович Васьковский – *от Императорского Новороссийского университета до Вильнюсского университета* [Bułanowa Daria, Jewgienij Władimirowicz Was'kowskij – *ot Impieratorskiego Noworosijskiego uniwersitetu do Wilniuskogo uniwersiteta*] (w:) *Wybitni polscy i rosyjscy cywiliści*, red. Leopolda Moskwa, Poznań 2015

Car Stanisław, *Stan Adwokatury w Królestwie Polskiem*, Warszawa 1915

Cyrol Tomasz, *Ocena społeczna zasad etyki adwokackiej*, „Palestra” 2021/5, s. 120

Domański Henryk, Sawiński Zbigniew, Słomczyński Kazimierz M., *Prestiż zawodów w obliczu zmian społecznych: 1958–2008*, „Studia Socjologiczne” 2010/4, s. 79

Fenichel Zygmunt, *Kłamstwo w procesie cywilnym a adwokat*, „Palestra” 1936/5, s. 350

Glaser Stefan, *Charakter prawny stosunku adwokata do klienta*, „Palestra” 1938/4, s. 315

Grodzki Stanisław, *Prace nad kodyfikacją i unifikacją polskiego prawa prywatnego (1919–1947)*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 1992/1–4

Janczewski Stanisław, *Godność zawodu*, „Palestra” 1959/6, s. 3

Janczewski Stanisław, *Godność zawodu*, „Palestra” 1959/7–8, s. 3

Janczewski Stanisław, *Godność zawodu*, „Palestra” 1959/9, s. 3

Janczewski Stanisław, *Godność zawodu*, „Palestra” 1959/10, s. 3

Janczewski Stanisław, *Godność zawodu*, „Palestra” 1959/11, s. 11

Janczewski Stanisław, *Godność zawodu*, „Palestra” 1959/12, s. 7

Janczewski Stanisław, *Godność zawodu adwokackiego*, Warszawa 1960

Janczewski Stanisław, *Zadania i rola adwokatury*, „Palestra” 1957/1, s. 5

- Janczewski Stanisław**, *Zbiór zasad etyki adwokackiej i godności zawodu*, „Palestra” 1961/6, s. 5
- Komisja Kodyfikacyjna. Dział ogólny*, Warszawa 1932, t. 1, z. 15
- Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej. Sekcja postępowania cywilnego*, Warszawa 1928, t. 1, z. 4
- Komunikat z badań nr BS/164/2013 – Prestiż zawodów*, Warszawa 2013;
Komunikat z badań nr 157/2019 – Które zawody považamy?, grudzień 2019
- Kotliński Tomasz**, *Projekty urzřdzenia adwokatury polskiej w latach 1917–1938*, „Palestra” 2006/11–12, s. 118
- Koźuch Małgorzata**, *Czy w nowym projekcie Zbioru zasad etyki adwokackiej i godności zawodu wszystko po staremu?*, „Palestra” 2021/5, s. 114
- Koźuch Małgorzata**, *Zaufanie w zasadach kodeksu etyki*, „Palestra” 2021/9, s. 106
- Kraushar Kazimierz**, *Sprawa reformy ustroju adwokatury*, „Palestra” 1938/3, s. 174
- Kronika*, „Rocznik Prawniczy Wileński” 1935, s. 429
- Krzemiński Zdzisław**, *Adwokatura polska w latach 1918–1939*, „Palestra” 1988/11–12, s. 59
- Krzemiński Zdzisław**, *Etyka adwokacka: Teksty, orzecznictwo, komentarz*, Warszawa 2008
- Krzemiński Zdzisław**, *Kartki z dziejów warszawskiej adwokatury*, Warszawa 2008
- Krzemiński Zdzisław**, *Wokół etyki zawodowej adwokata*, „Palestra” 1985/7–8, s. 59
- Krzemiński Zdzisław**, *Z historii prac nad kodyfikacją zasad etyki adwokackiej*, „Palestra” 1968/11, s. 58
- Litauer Jan Jakub**, *Prace Komisji Kodyfikacyjnej nad projektem ustawy o adwokaturze*, „Palestra” 1931/10–11, s. 524
- Lityński Adam**, *Adwokatura między wojnami. Uwagi o pracy Małgorzaty Materniak-Pawłowskiej. Adwokatura II Rzeczypospolitej. Zagadnienia prawno-ustrojowe*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2009, 400 stron, „Miscellanea Historico-Iuridica”, t. 10, Białystok 2011, s. 307
- Peiper Leon**, *Stanowisko adwokata, ustanowionego dla strony ubogiej, w obliczu bezzasadności jej powództwa lub obrony*, „Palestra” 1937/5, s. 417
- Pol Krzysztof**, *Poczet prawników polskich XIX–XX*, Warszawa 2011
- Redzik Adam**, *Eugeniusz Waškowski (1866–1942). W siedemdziesięciolecie śmierci wybitnego uczonego i adwokata*, „Palestra” 2012/9–10, s. 255

- Redzik Adam**, *Poczet jurystów i ekonomistów (6): Eugeniusz Waśkowski (1866–1942)*, „Głos Prawa” 2021/1, <https://glosprawa.pl/arttykul-216/poczet-jurystow-i-ekonomistow-6-eugeniusz-waskowski-1866-1942> (dostęp: 12.06.2022 r.)
- Ruff Jan**, *Dyscyplina adwokatury*, „Palestra” 1938/7–8, s. 679
- Ruff Jan**, *Dyscyplina adwokatury (dodatek I–II)*, „Palestra” 1938/9, s. 847
- Ruff Jan**, *Dyscyplina adwokatury*, „Palestra” 1938/10, s. 946
- Ruff Jan**, *Dyscyplina adwokatury (ciąg dalszy)*, „Palestra” 1938/11, s. 1056
- Ruff Jan**, *Dyscyplina adwokatury (ciąg dalszy)*, „Palestra” 1938/12, s. 1171
- Ruff Jan**, *Dyscyplina adwokatury (ciąg dalszy)*, „Palestra” 1939/1, s. 18
- Ruff Jan**, *Dyscyplina adwokatury (ciąg dalszy)*, „Palestra” 1939/2, s. 198
- Ruff Jan**, *Dyscyplina adwokatury (dokończenie)*, „Palestra” 1939/3, s. 333
- Серёдкина Галина**, *Научный вклад в российскую цивилистику Васьковского Е.В.* [Sieriodkina Galina, *Naucznyj wkład w rossijskiju ciwilistiku Was'kowskogo E.W.*] (w:) *Wybitni polscy i rosyjscy cywiliści*, red. L. Moskwa, Poznań 2015
- Sprawozdanie z działalności Wydziału Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie za rok akademicki 1934/1935*, „Rocznik Prawniczy Wileński” 1936, s. I
- Стецовский Юрий Исаакович**, *Становление адвокатуры в России* [Stiecowski Jurij Isaakowicz, *Stanowlieniye adwokatury w Rosii*], Moskwa 2010
- Tokarczyk Roman**, *Etyka prawnicza*, Warszawa 2007
- Васьковский Евгений Владимирович**, *Будущее русской адвокатуры: К вопросу о предстоящей реформе* [Was'kowskij Jewgienij Władimirowicz, *Buduszczieje russoj adwokatury: K woprosu o priedstojaszcziej reiformie*], Sankt-Petiersburg 1893
- Waśkowski Eugeniusz**, *Co począć z adwokaturą*, „Gazeta Sądowa Warszawska” 1937/31–32, s. 439
- Васьковский Евгений Владимирович**, *Избранные работы польского периода: сборник научных трудов / Е. Васьковский; отв. ред. и сост. Ю. В. Тай.* [Was'kowskij Jewgienij Władimirowicz, *Izbrannyje raboty polskogo pierioda: sbornik naucznych trudow / E. Was'kowskij; otw. ried. I sost. Ju. W. Taj*] – Moskwa 2016
- Васьковский Евгений Владимирович**, *К вопросу о реформе адвокатуры*, „Журнал Санкт-Петербургского Юридического Общества” 1895/10 [Was'kowskij Jewgienij Władimirowicz, *K woprosu o rieformie adwokatury*, *Żurnał Sankt-Pietierburskogo Juridiczieskogo Obszcziestwa* 1895/10]

- Wańkowski Eugeniusz**, *Kolegialność czy jednoosobowość*, „Gazeta Sądowa Warszawska” 1924/36, s. 549
- Wańkowski Eugeniusz**, *Nieusuwalność sędziów i jej granice*, „Gazeta Sądowa Warszawska” 1924/39, s. 597
- Wańkowski Eugeniusz**, *Niezawisłość sądu i jej gwarancje (z powodu projektu ustawy o ustroju sądów zwyczajnych)*, „Gazeta Sądowa Warszawska” 1924/30, s. 453
- Васьковский Евгений Владимирович**, *О разборчивости при принятии дел к защите*, „Журнал Санкт-Петербургского Юридического Общества” 1894/6, с. 37–50 [Was'kowski Jewgienij Władimirowicz, *O разборчивости при принятии дел к защите*, „Журнал Санкт-Петербургского Общества” 1894/6, s. 37–50]
- Васьковский Евгений Владимирович**, *Организация адвокатуры: Историко-догматическое исследование. В 2 частях*, Санкт-Петербург 1893 [Was'kowski Jewgienij Władimirowicz, *Organizacja adwokatury: Istoriko-dogmaticzeskoje issliedowanije. W 2 czastjach*, Sankt-Pietierburg 1893]
- Васьковский Евгений Владимирович**, *Основные вопросы адвокатской этики*, Санкт-Петербург 1895 [Was'kowski Jewgienij Władimirowicz, *Osnownyje waproxy adwokatskoj etiki*, Sankt-Pietierburg 1895]
- Wańkowski Eugeniusz**, *O sposobach powoływania na urzędy sędziowskie*, „Gazeta Sądowa Warszawska” 1924/42, s. 645
- Wańkowski Eugeniusz**, *Quo Vadis, palestro?*, „Gazeta Sądowa Warszawska” 1937/27–28, s. 400
- Wańkowski Eugeniusz**, *System procesu cywilnego. Wstęp teoretyczny. Zasady racjonalnego ustroju sądów i procesu cywilnego*, Wilno 1932
- Wańkowski Eugeniusz**, *Zadanie i znaczenie adwokatury*, „Palestra” 1932/3–10, s. 90
- Wańkowski Eugeniusz**, *Zasady etyki adwokackiej*, „Palestra” 1933/1–2, s. 1
- Васьковский Евгений Владимирович**, *Значение адвокатуры и задачи ее организации*, „Журнал Санкт-Петербургского Юридического Общества” 1895/9, с. 117–124 [Was'kowski Jewgienij Władimirowicz, *Znaczenije adwokatury i zadaczi jejo organizaczi*, „Журнал Санкт-Петербургского Общества” 1895/9, s. 117–124]
- Zaborski Marcin**, *Ustrój adwokatury polskiej w latach 1918–2018 w perspektywie historyczno-prawnej*, „Palestra” 2018/11, s. 101